

Jovča

Borisav Stanković

calibre 0.8.36

Антологија
СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ

Борисав Станковић

ЈОВЧА

Антологија
СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ

Борисав Станковић

ЈОВЧА

Садржај

I
II
III
IV
V

ЈОВЧА
(КОМАД ИЗ ВРАЊСКОГ ЖИВОТА)

ЛИЦА:

ЈОВЧА, (у 1 3. слици око 50 година, у 4. око 60, у 5. До 70)

ТОМА, син му од прве жене

АРСА, син му од друге жене

ДЕДА-ВЛАДИКА

МИТА, Јовчин брат од стрица

МЛАДЕН, слуга, одрастао у кући Јовчиној уз Васку

ЈОВАН, слуга

СЛУГА (коњушар)

СТОЈМЕН, чивчија

ПРИЈАТЕЉИ из Призрена, први, други, трећи

АНЂА, Јовчина сестра од стрица

МАРИЈА, жена Јовчина, трећа

ВАСКА, кћи Јовчина и Маријина

ВЕЛА, снаха Јовчина, за Томом

СОФИЈА, снаха Јовчина, за Арсом

МАГДА, сестра Јовчина, удовица

НАЦА, сестричина Маријина

СТОЈНА, чивчика

НАЗА, стара Циганка, врачара

ЗУЛФА, млада Циганка, с Васкиним очима

ЈЕДАНДЕЧКО

ЦИГАНИ, СВИРАЧИ: варошки (с ћеманима) и сеоски (зурлаши, бубњари)

ДЕЦА, СЛУГЕ, ПРИЈАТЕЉИ

Догађа се у Врању, осамдесетих и деведесетих година прошлог века.

Удну двоспратна кућа, стремо и од пола с док сатом на стубовима, под широком стрејом. Лево, од трема на док сат воде дрвен е степенице. Горе, на средини, доулаза стеница двојаврата, једно од других, затворена, собе ју страна од њих под два прозора, затворена, са спуштеним завесама. Десно, на док сату, испод прозора, ми н дер лук сја стуцима, застрвен ћилимом. Доле, под десним вратима, већа, кујинска врата, отворена; десно од њих два мања прозора, отворена. Под стеницама врата од под рума и прозорч ес р е ш е т к а м а г в о з д е н и м . П о д т р е м о м и д а љ е п р е д к у ћ о м , к а л д р м а , с в е д о в е л и к е д в о к р и л н е к а п и ј е н а с в о д , л е в о , д о к о ј е с е в и д и и д е о з и д а . Л е в о и д е с н о о к о к у ћ е л и с н а т е в о ћ к е . У з а с т у б о в е , и у з д о к с а т , ч а к д о к р о в а , п е њ у с е л о з е , ч а р д а к л и ј е .

Летњејутро.

МАРИЈА

(на док сату на мешта помин дер луку јастуке, иде полако, учарапама, ослушкује предобојим вратима, тихо послује).

МАГДА

(долази слева иза куће, под стенице, спази снаху своју горе)

:

Дошао?

МАРИЈА

(прстом наустима даје јој знак да не виче): Дошао!

МАГДА

(скинуланануле, учарапамапењесенадоксаттихо, љубећи сесаснахом): Када?

МАРИЈА

Синоћ. Не знам зашто, тек ми као да смо знали, те синоћ не одосмо на седење код Аритонових. Срећом, као да смо знали, те нас затече код куће, иначе ко зна...

МАГДА

Ако, ако. Зато онај мој, син, сигурно чуо у чаршији, па синоћ ето га кући и јутрос рано и право у дућан. А не као други пут ако у зору ИЗ механе дође... *(Желећидаседодвори Јовчи, рачунајући да он може чути, подиже глас):* Ако, ако, дошао, ја! дошао свети Илија!

МАРИЈА

(уплашено): Ћути! Немој гласно. Немој да те чује! Можда не спава, можда се пробудио, па да не чује ларму... *(Готово је гура, теоватихосилази, подстепеницаманатиченанул еигубиселево).*

НАЦА

(долазис десна иза куће, кроз воће, отрчи подстепенице): Тетко, је ли истина да је бата дошао? Отац био у цркви и тамо чуо, и послао ме да видим...

МАРИЈА

(маше јој руком данеларма): Дошао је, дошао.

НАЦА

(отрчи иза куће десно).

СЛУГА

(долази слева устајеподдокат): Да отворим капију? Коње и кола да изводим?

МАРИЈА

Не, не смеш, не смеш. Док се он не дигне, он не обуче, и оде — не смеш ништа. Немој да капија почне да шкрипи, коњи и кола да лупају и да се због тога он пробуди, па знаш после...

СЛУГА

Е па како ћу? *(Показујена сунце.)* Ето већ откада је дан а толики посао чека. Не знам, да опет ја не будем крив...

МАРИЈА

Како »не знаш«? Ти бар знаш. Знаш да када он дође, да се не сме ништа по кући, да се лупа, док се он не пробуди. И када знаш, бар ти ћути. И иди тамо, доле, ако сад ови, фамилија и родбина наша, долазе, задржавај, не дај да се овамо пењу, лармају.

САУГА

(одлази лево).

МАРИЈА

(гледа око себе да ли јесве уреду. Када види да испред његовог врата бедопрага још ни судонесене очи шћенеци пеле и ни суспремљени леген, и брики пешкир за умивање, сва преплашена окрећесе и, над степеницама, виче пригушеним гласом): Софија, Вело, где сте, море? Брзо овамо!

СНАХЕ СОФИЈА и ВЕЛА

(истрче из куће, доле: Софија носимеђу прстима очи шћенеци пеле; Вела носилеген, и брики пешкир; пењу се учарапа мана чардак).

МАРИЈА

Па где сте, за Бога?

СОФИЈА

Па ту смо, нано. Не можемо од оних доле да се окренемо. Већ се сви искупили. Сви се збили, па од њих човек не може да се макне.

Из Јовчинесобе, десно, чујесе кашаљ.

СОФИЈА

(оставља цицелена крај прага).

ВЕЛА

(спушта легенна столицу коју јој намешта свекрва).

ЈОВЧА

(излази. Пружарукека легену да се умива): Дај!

ВЕЛА

(полива га).

МАРИЈА

(Софији, показујући насобу): Иди и отвори прозоре.

СОФИЈА

(одлази усобу и диже завесе, отвара прозоре, распрема постеле).

ЈОВЧА

(умивасе;бришесепешкиромкојимуВелоодаје): Па како си ти? Јеси здрава?

ВЕЛА

Јесам, тато.

ЈОВЧА

Како деца?

ВЕЛА

Здрава су.

ЈОВЧА

Како онај твој?

ВЕЛА

Па ти, тато, најбоље знаш какав је...

ЈОВЧА

док га нисам оженио тобом, ја сам знао какав је, али сада ти треба да знаш... И синоћ пролазим поред чивлука и видим да је тамо нешто мењао, неке штале премештао. Шта је он имао тамо да се меша?

ВЕЛА

Па не знам, тато. Ваљда с тобом се за то разговарао па то чинио. Не знам. *(ПрихватапешкиркојијојЈовчавраћа.)*

ЈОВЧА

Е, е...

СОФИЈА

(износи појаси одело горње; она и Вела држе појас којим се Јовча аопасује).

ЈОВЧА

(спушта се на миндер лук, пружа ноге).

СОФИЈА

(доноси ципеле и навлачи мухна ноге).

ВЕЛА

(примиче мусофруна која јој су већ постављени и брик скавом, са шољама, стацном дувана, и посужењем).

СОФИЈА

(служи га слатким изводом).

ВЕЛА

(сипа у шољу каву, прави цигару и меће је у муштиклу и приближује).

СОФИЈА и ВЕЛА

(односећи леген, ибрик, пешкир, силазе у кујну, из које извирују женске; све се губи у дубини таме кујинске).

ЈОВЧА

(пали, пуши, и срче каву; окреће се жени): А ти... шта је?

МАРИЈА

(стојећи до зида, погнута): Ништа.

ЈОВЧА

Како синови, снахе? Како чивчије и берићет?

МАРИЈА

Па као што знаш, тако је.

ЈОВЧА

Јесте здрави?

МАРИЈА

Здрави.

ЈОВЧА

А Васка? Како она?

МАРИЈА

Здрава је.

ЈОВЧА

Здрава? Није боловала? Да ти не кријеш?...

МАРИЈА

Није, није. Видећеш је већ каква је.

ЈОВЧА

Знам ја колика је. Али, камо је? Где је?

МАРИЈА

Сигурно није још устала. Шта ћу? Знаш, ти си је тако размазио па и од тебе дуже спава.

ЈОВЧА

Ако, ако. Је ли чула да сам дошао?

МАРИЈА

Није. Нисам хтела да је будим.

ЈОВЧА

Ако, ако... Добро, што је ниси будила. Нека спава, нека се одмара. Ама, да није она боловала, била болесна, а ти ме сад лажеш, кријеш? Јер, сневао сам је, толико пута сам је сневао, па сам се бојао...

МАРИЈА

Није, није никад била болесна, увек је била здрава.

ЈОВЧА

Е, ако... Добро само кад то није. *(Одобровољен)*: Сада иди тамо *(показујесобу)* и тамо из бисага извади неке свиле и басме што сам за њу донео. Али, да од тога одмах начини одело, да носи, хоћу да је видим у то обучену.

МАРИЈА

Добро, добро. *(Пође, застаје.)* А за друге, остале, јеси што донео? *(Уђеусобу.)*

ЈОВЧА

За које друге? И зашто да донесем?

МАРИЈА

(враћасе): Па и другима требао си шта да донесеш. Требао си свима у кући по нешто да донесеш а не само њој, па

овима да је жао.

ЈОВЧА

Ако је коме жао нека иде одавде.

МАРИЈА

Сви су твоји. Па немој тако. Деца су ти како они тако и Васка. И не само њој да доносиш, само њу да китиш, а ове друге и не гледаш, па се бојим да, можда, због тога они њу почну да мрзе...

ЈОВЧА

Јест, моји су сви. Али, ако су моји, ако сам их родио, ја сам се сваком и одужио. Сваки има да једе и да живи. А Васка, она је моја и хоћу да је *моја*. И ти, да не знаш да си је ти родила, ти си јој мати, и да ја, због ње, морам да те трпим — не би ми се овако ти сада преда мном... нити би још смела да ми сада ту... не би, јер би отишла и ти куда су отишле и оне друге, њихне матере. Али, овако, ну ми ти роди, њена мати постаде, и веза ми руке...

МАРИЈА

Не кажем ништа. Само није лепо. Ако мени нису сви једно, нисам им мати, теби су сви једно. Сви су твоја деца. И не због тебе, него због ње, Васке, нећу после, кад опет одеш и кад те опет по неколико година нема, да они због тога, због тебе, што ти само њу гледаш, њу почну да мрзе, попреко да...

ЈОВЧА

Кога да мрзе? Ко је тај који би смео, усудио се?

МАРИЈА

Нико њу не мрзи, нико је попреко не гледа, али нећу ни да може то да...

ЈОВЧА

Ах, ти, ти! »Нећеш«, ти »нећеш«, ах за то твоје »нећу«, да си само друга а не њена мајка, сада би ти видела манастир или твоју мајку и браћу одакле сам те довео. Али, ти то знаш, и зато оволики језик и имаш. А сада, хајд иди, и тамо у чаршији покупуј па метни у бисаге и после раздај свима, као да сам и њима донео. (*Љутито*): Хајд, сада иди!

МАРИЈА

(*одлази; силази у кујну у којој је настанео потмуо жагор ка до на уђе*).

Пауза.

МИТА и АНЂА

(*излазе из кујне. Мита готово силом вуче Анђу са собом; пење се, чистећи у спуту делом изагледајући се; Анђа за њим скрушена*).

ЈОВЧА

(*кадих смотри, палећи цигару показује им да приђу и седну*).

МИТА

(*поклонисе, седне ближе*).

АНЂА

(*оборена погледа, спустисе подаље*).

ЈОВЧА

(*Анђи*): А шта ти? Како твоји? Где си ти? Што си чак тамо села, у крај? Јеси здрава? Како твоји?

АНЂА

(*подижесе, понизно*): Здрава сам, здрава.

МИТА

Није хтела да дође. Једва је доведох. Неће. Вели: што ћу и ја тамо? Неће, ја; неће, јер зна да мора за њенога онога сина, красника...

АНЂА

Немој Мито, немој одмах на њега.

ЈОВЧА

Како он, како »красник«, шта он ради?

АНЂА

(*молимимиком Митудане говори*).

МИТА

Што ме гледаш, што ме молиш? Не може више, сестро. Мора да се говори, мора да се зна. Не могу (*показујена Јовчу*), па после на мене све да баци, да сам ја за све крив.

АНЂА

Ниси, ниси крив.

МИТА

Нисам крив, и нећу да сам крив. Нећу да бата на мене после: какав сам ја твој брат и, како сам знао за то, што му

нисам на време казао па да он њега, као што треба, за перчин ухвати... Не може се више, сестро, мора, мора да се каже... Ја теби лепо говорих: Гледај, гледај док бата Јовча није дошао, стежи га, не дај му да се толико проневаља; али ти: Не могу, шта могу ја? Он је већ велики, већ домаћин, свој господар... »свој господар«, али, ено, већ виноград на Ћошци оде, и ону њиву већ је начео, преполовио...

АНЂА

Ако, од оца му је остало и очево а не туђе једе и троши.

МИТА

А, тако! Тако ти! Баш ми је мило. Тако. Бар ето и сам бата нека то види и чује каква си.

ЈОВЧА

Ама шта је, говорите.

МИТА

Па ето то, бато. Знаш оног њеног. Можда га се и сећаш: кад је био мали долазио је и он овамо, играо се са децом. Па сад ето тај њен син... Ти, као што знаш, кад ми даде оне паре да отворим дућан, трговину, ја од тих пара одвојих и дадох и њему, моме зету, њеном мужу, његовом оцу. И као што ми ти нареди, нисам хтео да му кажем да су то твоје паре, да се не би олењео, него сам казао да сам од другога, комшије, узео под интерес и да, ако не вратимо на време, да ће нам све продати. И, нећу душе да грешим, покојник све на време тачно врати, а од тога виде вајде, добро заради, купи баш тај виноград и ту њиву. А и она (*показујена Анђу*) и она му је помагала. Али, она сигурно је знала да те паре нису моје већ да су то твоје, од тебе, бато, па само да се не обрука пред тобом, и она, дан и ноћ је са њим радила, помагала му је. И одужише се, вратише, помогоше се и подигоше се. Али покојник умре. Ти баш не беше овде, на путу

беше. И ми ти лепо њега, сина, на његов, очев, занат дадосмо, да изучи, да га у дућану заступи. И он изучи добро, нећу душу да грешим, најбоље. Само кад хоће, може да скроји и сашије као нико други... Али, која вајда, кад он у дућану, за тезгом никад није. По механама, са девојкама, момцима, тамо је увек. У ком крају чаршије дућан узме, цео комшилук, све девојке упали. На свакој свадби, весељу, он је. На сабору због њега најбољи свирачи, најлепше место испред цркве, не може да се добије. И онда ора, песме, веселе. Ако славу слави, по три дана се пије и весели, као да је први, хаџијски син. И говорим овој: Зашто, море, зашто толики трошак? А она, као да сам јој крвник а не брат, као да јој зло мислим, чак се и обрецне на мене: И моја кућа нека је весела! одговара и гледа ме попреко. И поред њега, и деца нам се искварише. Ето моја, рођена, већ велика деца, синови и ћерке, више се друже, више воле њега него ма кога. Не смем своје дете да изгрдим, избијем, јер знам да ће оно одмах код ње да бежи, и једва тамо код ње да остане, јер зна да ће она, тетка, да их крије, и они тамо код ње, с њим, да се веселе. А сада чујем: и пропио се, па не само то него, што је најгоре, поче и са кафанским женама...

АНЂА

Не чак и то...

МИТА

И то, и то, ја! И то с кафанским женама почео, па ће какву болест да навуче, па ће то у кућу да донесе и ево, и кућу, и нас, фамилију, да упропасти.

АНЂА

(очајнаипогледоммолига,пориче).

МИТА

То је, ја! Кад није, а зашто је зимус боловао, лежао?...

АНЂА

Није, није од тога. Него назебе, прозебао и зато је боловао, а не то, не... ох!

ЈОВЧА

(*Мити*): Хајд ти!
(*Анђи, која се такође диже, руком да је знак да остане, да дође ближе.*)

МИТА

(*повлачисе, силази*).

МАРИЈА

(*која је стајала долена кујинским вратима и слушала, дочекује га прекорно, пригушено*): Ниси требао баш толико и све сада да кажеш Јовчи. Ниси требао, јер (*показујена Анђу горе*) сад, од оволиког срама, шта јој још остаје? Или у свет да иде или у бунар да се дави!

МИТА

Неће, неће да се дави. И не могу ја више. Одавна сам ја чекао да кажем, да скинем са себе. Нећу после да сам ја крив, да ја нисам говорио, казао... А сад, ето она, и сад сама нека, како зна, говори, брани се... (*Повлачесе у кујну.*)

ЈОВЧА

(*Анђи, после паузе*): Па?

АНЂА

(*поникнута, ћути*).

ЈОВЧА

(*нестрпљиво*): Говори. Немам ја када, и нећу ја то. Је ли истина?

АНЂА

Истина.

ЈОВЧА

Све?

АНЂА

Па...

ЈОВЧА

Истина да је виноград продао?

АНЂА

Јесте.

ЈОВЧА

И њиву већ упола начео?

АНЂА

Јесте.

ЈОВЧА

И дућан празан, ништа у њему не ради?

АНЂА

То не знам.

ЈОВЧА

(плане): Па шта ти знаш?

АНЂА

(свапоникла,зајеца).

ЈОВЧА

Одмах да га ожениш, с првом која га хоће. Одмах, на мој трошак. Одмах, или ћу му као врапцу главче... и теби...

АНЂА

(захвално,хоћедамуногеобгрли): Ох, бато!

ЈОВЧА

(одбијаје): Ћут!

АНЂА

*(унатрашкесеповлачиугушујућујецање,силазиибезилево
изакуће).*

Чујесенакапијилупазвекира.

ВЕЛА

(истрчиизкујнеиотваравратанаједномкрилукапије).

ВЛАДИКА

*(улази,благосиљаВелукојагаљубиуруку,погледанадоксат,
полазистепеницама).*

ВЕЛА

(отрчибрзогореЈовчи): Тато, ево владика иде!

ЈОВЧА

Ако је. Сигурно први пут долази.

ВЛАДИКА

(попеосе, иде Јовчи).

ЈОВЧА

(устаје): Ох, дедо, зар ти? Што ти да се трудиш? Зар место ја теби први да дођем, а то ти...

ВЛАДИКА

Остави, Јовчо.

ЈОВЧА

(љубимуруку): Благослови!

ВЛАДИКА

Де, де. Какав теби благослов! Теби не треба. Бог ти је и иначе дао све што желиш. Него, ја, јутрос, у цркви, за време службе, чух, па ево. *(Седајунаминдерлук.)* А зажелео сам те се, одавна те нисам видео. Колико већ година како ниси дошао?! Има већ читаве две године како си једнако на путу, по трговини. И како ти се не досади већ то и толико путовање?

ЈОВЧА

Па знаш, дедо, ти бар знаш: навикао сам се. А и тамо, свуда, као да сам у својој кући; свугде имам пријатеља, родбине. И тамо имам имања и своје куће.

ВЛАДИКА

Па и своје жене, Јовчо?

ЈОВЧА

Ех, било то.

ВЛАДИКА

Ако је било. И нека је било. За тебе је, Јовчо, све, и алат ти вера! Не да кажеш да ти сад ово у очи ласкам, или ма шта... Али, и кад ниси овде, колико те пута спомињем и хвалим Бога што си ти. Јер, да тебе нема, шта би од нас, од ове цркве и вере било?!

ЈОВЧА

Па, зар вас је ко дирао?

ВЛАДИКА

А, не. Ко сме? Још када се чуло да си био у Стамболу, и тамо код самога цара... А зар мога, Јовча, код самога цара и код везира да одеш?

ЈОВЧА

Та, морао сам. А да се може увек, то ти већ знаш. Само неколико кеса, и све се може. Али, морао сам...

СОФИЈА и ВЕЛА

(доносепослужењебезавладику,служењегаиЈовчу,пасеизмичу).

ВЛАДИКА

(гледазањима,Јовчи): И срећан си, Јовча. Сва ти деца добра, и синови, и снахе.

ЈОВЧА

(сдосадам): Деца добра, ама им матере не ваљаше, те их отерах. А и ову бих...

ВЛАДИКА

А немој, Јовчо, доста си их. Доста!

ЈОВЧА

А и ову бих, и ову! Јер, дедо, ти већ то не можеш да знаш, свештено си лице: али, све оне, жене, *ништа* нису. Само све оне гледају да те преваре: док је немаш, не узмеш за жену, мислиш да је она Бог зна шта, да је она то што мислиш, желиш, сањаш, а кад оно после — *ништа!* И зато, нека је грех, ма шта, не могу после да их гледам, трпим. И зато, то сам грешан, признајем, ако саме нису хтеле, миром, мирно да иду, добивале су онда манастир, и квит.

ВЛАДИКА

Било то, било, сад неће више.

ЈОВЧА

И ову бих, и ову, али Васку ми роди. Неку срећу имала што ми њу роди, а иначе...

ВЛАДИКА

А Васка ти је, нека је, хвала Богу, жива и здрава, што нико нема. Гледам: израсла је, развила се и под небом мучно да је такве има.

ЈОВЧА

(*тронут*): То ми је, дедо, све. То, моја Васка, то је све што имам, што сам имао, и што ћу имати. то је све моје, и ништа више.

ВЛАДИКА

Ако, ако, Јовчо. Нека ти је жива, здрава! Па, како је, дао Бог, већ израсла, ушла у године, нека се са срећом нађе и каква прилика, муж...

ЈОВЧА

(плане): Каква »прилика«? Какав »муж«? Ко за њу муж?! За мене нема зета!

ВЛАДИКА

Толики је, најбољи, од кад тражили, а ти не даш, и не даш. Како да нема?!

ЈОВЧА

(одлучно): Нема!

ВЛАДИКА

(одсечно): »Нема«, јер га ти нећеш.

ЈОВЧА

(још одлучније): Нема!

ВЛАДИКА

(загледамуседубокоуочи,приближившисе): Нећеш, јер ти не треба. Не даш је... другом!

ЈОВЧА

(разумесумњу,плане,уплашисеодпомислидасвет,ивладика,сумњајудаонсам,отац,немаштосВаском;журиседатусумњуотклони;сасвимсеприближујеузвладику,гледамууочиправо,силно)
: Дедо! Знаш: човек, цео век жедан, тражи нешто. Не нађе *то*.

Па... дигне руке, прегори. Али, жедан, бар хлад да нађе! Ни то нема. Сам он узме, посади дрвце, чува, пази да оно порасте, те бар ту, ако не жеђ да угаси а оно хлад да нађе... Дрвце порасте, зазелени, захлади... Али, око њега нигде, нигде бор, јаблан, све сучке...

(Уносисебесноувладику;гледагашироко,очајно,упињеседагаонразуме): Е сад, бива ли да то дрвце одсечем, дам, вежем га за сучку? Бива ли? Кажи де!...

ВЛАДИКА

(уступајућикаоподнекимтеретом,слежераменима,дигнесте,полази): Јовчо, синко. Не разбирам што говориш, али знам, осећам... Ради што знаш... *(Застаје.)* Ама, мислим: ако нема овде... Ти си бар пропутовао свет, имаш свуда пријатеље, познанике, па зар ни тамо нема? Или, ниси тражио?... *(Одлазитихо.)*

ЈОВЧА

(остајежанесен,узрујан,уполусвести,савијацигаруипали,пијежурноракију.Готовошапатом): »Не даш је другом!«

ВАСКА

(излазиизсвојесобе,унезверена;кадвидиЈовчупођебржекњемусболнимосмехом): Ох, тато, где си? *(Љубимуруку,клекне,клоне,загњурујемуглавунагруди.)*

ЈОВЧА

(тргнесе): Ту сам, ћери, ту. *(Подтеретомсумњекојујеразумеоизвладичинихречи,састрахомодсветадаихневиди,полакојеодгурујеодсебе,дабијеибољемогаогледати):* Тако си унезверена, окупана у зноју, и као убијена. Шта ти је?

ВАСКА

(силомсесмешећи): Ништа, тата.

ЈОВЧА

Да ниси што страшно сањала?

ВАСКА

(трзасе): Ех, ништа то!

ЈОВЧА

Да ниси болна? Да ти није тешко?

ВАСКА

(понизно, стидљиво али убијено и болно): Ништа ми није.

ЈОВЧА

(у изговору њеном осећа бол њен, и у болу неки велики, нем, горак прекор њему): »Ништа«? *(Сгорчином)*: Видим ја, видим. *(Тешком удаје гледатакву, хоће да је обрадује и уклони, да би остаоса мсамислима које гаспопадају)*: Да видиш што ти је тата донео! Иди матери. И одмах да ти кроји, одмах, да...

ВАСКА

(једва што показује знак неке радозналости и радости, одлази и силази немарно, уморно).

ЈОВЧА

(гледа за њом; сав трепти од грозесећајући и серечивла дичиних, које понавља): »Не даш је другом!« *(Сосећа је мржњенатог незнаног још младожењу, раскопчавајући минтаниогрлицу, бесно, ситећи се себисамом)*: Немаш куд више, Јовчо: мораш! *(Клонена миндерлук)*. Мораш!... Ако не њега, бар кућу, пријатеље да нађеш... Мораш! Одмах, што пре! Мораш!...

ВеликараскошнасобаЈовчина, застртатешкимћилимим
а. Удну, вратаспрозорчетомгоре, засобугдејекупатило; испредњи
хпоређаноодело. Слева, вратазаВаскинусобуотворена; сдесна, дв
апрозора крозкојесевиделиснатевоћке.

МЛАДЕН

(стојиуднуиослушкује, акобигаВаскапозвала, дајепослуша)

ЈОВАН

(докрадасеслева):

Младене, зар се још купа, још облачи?

МЛАДЕН

(ућуткујега): Још, још. Ћути, да те не чује.

ЈОВАН

Е,   нека   ме   чује!
(ПрилазиближеиакогаМладенспречава, подижесеипровирује): А
бре, Младене, може ли што да се види?

МЛАДЕН

(одгурнега): Јеси ли луд?

ЈОВАН

Пусти ме, пусти само да навирим, да видим. Можда је још гола, још се није обукла... Ох, да само видим!

Чујесе Васкин глас.

ВАСКА

Младене, донеси ми горње хаљине.

ЈОВАН

Пусти ме, бре, да ја однесем, да је само видим. Мора да је страшно лепа, страшно бела, а већ велика је, одавно већ девојка, одавна развијена.

МЛАДЕН

(одгурне гаснажно и соделом одлази).

ЈОВАН

(враћа се ближе): Срећан си, Младене, срећан што си њен, што њу двориш, служиш и што, кад је облачиш, можеш руком да је додирнеш; што ноћу, кад спава, можеш, колико хоћеш и како хоћеш, да је гледаш! Ех, кад бих ја био њен, на твом месту! Али, шта и мени, код мојих снашка, фали? Моје место још боље, још лепше. Ја бар нисам жељан, не трпим, не мучим се гледајући као он. Ја овамо код снашка имам бар све. Истина, не увек да ме хоће као човека, што сам им мио и драг; него, кад се напију, развеселе, а мужеви, газде, још пијанији, или заспе или одлутају да тамо, по вароши, по механама, и са Циганкама... а оне, већ опијене, већ распаљене, већ у постељи, па онако, у ноћи, у мраку... И онда ја... Истина не као човек. Сутра ни да ме погледа. Као да не зна да ме је звала, да сам код ње био. Ништа. Ни да зацрвени, застиди се. А, шта има и да црвени? Право има. Шта сам ја? Слуга. Ништа. И право има.

И прве године беше тешко, мучно. Да се излуди. Не смем. Борим се. Шта ја знам, и откуда смем да помислим на то?! Газдарице су ми, снашке! А морам једнако са њима да сам, да их служим, дворим. Ако у амам на купање пођу, ја да их пратим, из амама дочекујем; код куће, у соби, да их раслађујем, доносим пиће, јела... Лети, ако се оде у село, на чивлук, и тамо једнако са њима сам. И кад се купају у реци, хладу, оне — као да нисам жив, нисам мушко — неће да ми кажу ни да се окренем од њих, да их не гледам. Тако се преда мном брчкају, купају, свлаче и облаче... И хтеде да се излуди, да се пресвисне, док једне ноћи...

МЛАДЕН

(излази, унезверен).

ЈОВАН

(потрчидасеуклони, мислећи да ће и Васка изићи; враћа се): А бре, обуче ли је?

МЛАДЕН

Па?

ЈОВАН

Ништа.

МЛАДЕН

Што су ти очи вреле?

ЈОВАН

Чујеш, иди, мичи се, јер сад ћу те...

МЛАДЕН

(ударага, изгурага изатвориврата): Одмах се враћај тамо, у виноград, на бербу; носи шта треба да те не чекају! Сви су тамо само се ти извлачиш. *(Враћасепосрћући):* Ох, ово се не може више! Ја, не више. ... »Донеси воде, Младене! Поливај ме! Облачи ме, Младене!« ... И скида се, облачи, дотерује, а пуста јој снага врела, бела. И целе ноћи ту, код ње, ако јорган од врућине збаци, открије се, да је покријем; да, када почне бунцати, у сну љубити и грлити јастуке, ја јој квасим чело и додајем свеже воде... Као да ја нисам жив, као да нисам мушко. Ако сам јој чувар, слуга, одрастао поред ње, ипак... Ох, целе ноћи је откривена, целе ноћи мирише. Покријем је, а очи ми се силом упијају у њу, руке ми саме, силом, њено тело додирују, косу њену, лице...

А да идем, да бежим од ње? Ох, знам да нигде нема веће сладости, среће. И ако трпим, хоћу да излудим, ипак је срећа, срећа...

Али, не могу више. Убићу је, убићу је, Бога ми, душе ми! Убићу је, пошто живу не смем да је имам, живој не смем да погледам у очи, ни реч да јој кажем... Убићу је, убићу, и бар мртву да је имам, мртву да је љубим. *(Стресасе):* Ох, ох, убићу је, убићу је још увече и онда целе ноћи ћу је љубити мртву, целе ноћи ћу јој љубити уста, ох, ала ће то бити слатко! Целе ноћи ће бити моја. Све ћу моћи да јој кажем. Целу да је грлим, љубим, ох, ох!... Да, убићу је! *(Хватасезачело):* Ох, Боже, Боже!

ВАСКИН ГЛАС

Младене, јеси спремио пиће и јело?

МЛАДЕН

(трзасе, прекорносеби): Ех, мало не заборавих. Ево, сад!
(Одјурилево.)

ВАСКА

(излази зајапурена, лежеклонуло на миндерлук, на леђа, забацује ружевише главе): Ох, докле? *(Зажмури.)*

Пауза.

МЛАДЕН

(уноси софру са саханима јела, тањирем воћа, грозђа, бресак аи др., боцом вина и чашом, намешта једо Васке, да јој јешто ближе ус тима, да сене морани подизатине годаселе жећимо же служити; за тим се измакне, чекајући за повести).

ВАСКА

(окрену салењо, окуша јело): Оди, једи и Ти.

МЛАДЕН

А, ја не могу. *(Повлачисе.)*

ВАСКА

Једи. Не могу ја сама. На, бар узми, пиј ово. Не могу, јако је то вино за мене. Што ми ниси донео оно друго?

МЛАДЕН

Није расхлађено.

Пауза.

ВАСКА

(служећисе, пијуцкајући, посматра га под смешљиво): Гле, гле, па ти имаш нове чакшире и минтан.

МЛАДЕН

Па купио сам, Васке. Оне старе поцепале се, па да ти не бих прљао по соби, нове сам купио...

ВАСКА

(загледага, дајемузнакдасеокреће, штооначини, загледајућ исеисам): Па то ти баш лепо стоји. Зар имаш толико пара?

МЛАДЕН

Па имам. И без ајлука, само од тебе бакшиша што добијем па би било доста.

ВАСКА

Па зар ти све то чуваш што ти ја дам?

МЛАДЕН

Чувам. Овде код вас имам све, и немам за шта да трошим.

ВАСКА

И много пара имаш?

МЛАДЕН

Па, не знам. Сигурно имам доста. Мећем у сандук. Не знам колико има. Сигурно доста.

ВАСКА

Како не знаш? Зар не служиш да стекнеш? Сигурно једва чекаш да мало зарадиш, имаш пара, да не би више служио. А овамо: не знаш колико има.

МЛАДЕН

Па имам, имам доста. Могао бих да не служим више.

ВАСКА

А опет служиш?

МЛАДЕН

Па, не служим.

ВАСКА

Како: »не служиш?« Кад, од како си, ти си код нас, и колико већ година има, само си код мене, само мене служиш, двориш.

МЛАДЕН

А, па *то*. Јест, *то*. Служим, али није то служба. Тебе кад служим, то није служба. Није тешко... и целог века ћу те — служити!...

ВАСКА

(открива у том говору Младеновом сећању не обично неверно сти и покорности једног слуге не го сећања пробуђеном ушкостима, као од кад силом затајаване, у њу заљубљеног човека кога, као таквог, ниједо сада познавала, само замишљала, сањала. Годијо јданаст ави истраживање у том правцу. Полаганосе издиже, седа. Гледаган етремице, правоочи, испитивачки. Хоће да га још више распалине с ташним питањима, за диркивањем, градећисе, као да га не разумје):
»Целог века ћу те служити!« Знам, због плате, бакшиша, да стекнеш што више пара. *(Смејесе.)*

МЛАДЕН

Не, Васка. И без плате, без бакшиша! Плата, бакшиш ми што — могу тебе да служим. *(Савзбуњен):* Ето то!

ВАСКА

(*свенесташније, раскаланије*): »Ето то!«
(*Смејесерадрагано*): Ха, ха, ха. ...
(*Заваљујесе, хоћеда привуче из себе јастуке, да сенаслони*): Де,
шта си се збунио! Намести ми те јастуке.

МЛАДЕН

(*пометен, помаже јој, намешта јастуке иза ње, окренувши главу, јер не сме да је гледа: брзо се опет измиче*).

ВАСКА

(*свераздраженије*): Ха, ха! Гле како се збунио, како је поцрвенео!

МЛАДЕН

(*гледа је болно, молећи, кршећи прсте*).

ВАСКА

Ха, ха! »Служба ми плата!« Бре, луд ли си, Младене?

МЛАДЕН

Па... ето..., луд сам, Васка! (*Хоћеда побегне*.)

ВАСКА

(*примети му намеру, скочи, ухвати газаруку*): Гле дивљака!
Нећеш! Ту да седнеш!
(*На терага да се спусти крај софре, испод њених ногу, пошто опет се едне изавалисе*): И ето, кусај, пиј (*наливамучашу*), па да ми причаш то: како то? откад то? Све, све, све!
(*Раскалани носе зацењује*.) Брзо, одмах, брзо! ... Не могу да чекам више. Све, све, све!

МЛАДЕН

(држичашууруцикојадрхти,ипросипавино;уплашено,очајно): Аман, Васке, не то!

ВАСКА

(сезацењује): То, то! Све, све, све!

*(Завесаполако;ипоспуштањуучујесејошзагрцнутсмехВаск
ин.)*

Кућа ка оу чину. Ноћ звезда, без месеца. Празна позорница. Издалека, свеближе и јаче, чујесесилна свирка, сељачка и варошка, с астављена извише група свирача: гочбије, грнета пишти и трешт и, ћемана цвиле и извијају. Свирасесвадбена песма, кад просиоци, но ви пријатељи, и дуда прстенују девојку. Урнебес, свирка, топот, по дврискивање, туфеци свеближе. Слева, иза капије, лелујава светло ст фењера које носенамоткама, и игра дугачких сенака. На капију се чујеснажна лупазвекира.

ЈОВЧИН ГЛАС

(снажно, раздрагано, поносно):

Чедо, Васке, отвори!

Доле, укујни, паусобидоње, на прозорима, појављујесесветлост, промичу изнутрасенке; слева, поред степеница, неко са запаљеним фењером појависеиопетсеизгубина траг. Спољасечујесвирка са моћемана, пригушено, чежњиво.

ЈОВЧИН ГЛАС

Е, пријатељи, ето то је та Јовчина кућа, имање. Широко колико зид овај држи чак тамо; а дубоко тамо кроз воће, тамо до на крај вароши и даље, даље, у поље, у гору...

ГЛАСОВИ ПРИЈАТЕЉА

Ау, пријатељу!

ЈОВЧИН ГЛАС

И осем ове куће, дедовске, и баште и нешто воћа овде, све ја сâм стекао, прикупио, здружио...

ГЛАСОВИ ПРИЈАТЕЉА

Аферим, пријатељу! Аферим, пријатељ-Јовча!

Отворесечаскомвратанакујни,једнаснахаунануламасасвећомодегореуЈовчинусобу,отворије,запалијошсвећаивраћасеукујну;другасвећа,стежимкорацима,испаднеизкујнеипромичедесноизакуће.

ЈОВЧИН ГЛАС

(нестрпљиво): Ама, што се не отвара то?! *(Лупабесно.)* Ако она, Васка, тврдо, здраво спава, што други?... *(Свирачима):* Свирајте бре, силно. И она да се пробуди! *(Бешње):* Отварајте!

Снажнасвирка;гоч.

Кујнасеотвара,осветлесеврата.

СОФИЈА

(набрзурукуобученаизабрађена,сасвећомкојајојдрхтиуруци,лупкајућинанулама,трчикакапију;уплашенимгласом): Сад ће, сад! *(Отваракапију.)*

НакапијусеуказујенапредЈовча,накоњу,зањимјоштрипријатеља,убогатомпризренскомоделу,накоњима.Зањимасвирачииносиоцифењера.

СОФИЈА

(понизно,уплашено): Добро дошао, тато!
(Застаје,уплашенаприсутствомстранихљуди.)

ЈОВЧА

(опоро): Држ' коње!

СОФИЈА

(придржимукоњада сиђе, сагињемусеруци, којуонотрже).

ПРИЈАТЕЉИ

(скидајусесамискоња, предајуих својим момцима с фењерим а, којиприхватеи Јовчиногкоња, иводе их лево, кроз воће).

ПРВИ ПРИЈАТЕЉ

(свирачима, сеоским сагочемизурлама): Ви ту доле, пред кујном. Одморите се. Док затреба. С нама само тиха свирка. Је ли тако, пријатељу?

ЈОВЧА

(трзасе): Да, пријатељу.
(Виче према отвореним вратима кујнским.) Подрум отварајте!
(Свирачима): Ракију, вино, све да вам се да, не чекајте, одморите се, док... *(Пријатељима):* Овамо!
(Пењесеспријатељима и варошким свирачима, иза Софије која имс ветлиу за степенице; Софији): За нас горе гуменцу, и кафе, одмах! А деда - Трифунове чаше и зарфове стамболијске!

БУБЊАР СЕОСКИ

(док се други свирачи намештају пред кујном, улази у кујну изаврујелево идесно, враћа се својим маслешућираменима, тихо, зачуђено): Никога, бре, нема. Пусто!

ЈОВЧА

(упролазу поред Васкине собе, лупа; и поред љутинешто их нионани остали у кући, свискупа, недочекаше како се надао, и пак нежније): Васке, чедо! Устај! Тата дошао и...
(Пријатељима које пропушта у свој собу, поред Софије која подиже

свећуузвратаикријелице): Сад ће она, мазнуша, док се спреми, удеси!

(Улазизапријатељимадаихтаморазмести;зањимисвирачи.Врат аостајуотворена,осветљена.)

СОФИЈА

(повлачисе,одлазиукујну).

СВИРАЧИ

(доле,кадјесмотре,обрадовани): Снашке, газдарице, вина, ракије!

СОФИЈА

(одмахнеимсаморуком,замакнеукујну).

Пауза.

Усоби,горе,утишанијужагор: »Ако, ако, пријатељу! Аферим, Јовче! патиха,мека,чежњивасвадбарскасвирка.

ЈОВЧА

(излазиизсобенадоксат;љутитосењеговинепојављују;сп очецимавећсумњеислутњенекетешкетајнејервидидаВаскинип розоријошнисуотворени;бесноумрак): Камо сте, бре, камо?

НЕКО С ФЕЊЕРОМ

(слева,дошавдоисподстепеница,уплашено,пригушено):
Ту смо, ту!

ЈОВЧА

(бешње): Овамо, бре!

НЕКО С ФЕЊЕРОМ

(изгубисеопетлевоизакуће).

МАРИЈА

*(изкујне,забуљена,држећисерукамазаглавутетурајући,см
етеносепење):* Ох, ево, ево!

ЈОВЧА

*(кадјеспазигоре,издигесевишејош,једвасеуздржавајућиод
беса):* Овамо ти!

МАРИЈА

*(сасвећом,сметено,задижућишалваредасенеспотакне,ус
трахунезнакудаће;пођечаснаједнучаснадругустрану;пођеусобу
гостима,вишедабисесклонилаодњега,његовогбеса).*

ЈОВЧА

(опазикудабиона,прискочи,ухватијезарукуитргненатраг):
Куда ћеш тамо? *(Затворивратаодсобегдесугостиисвирка):*
Овамо!

*(Истрганејојсвећу,отвориВаскинаврата,осветлисобу.Кадвидида
јепразна,избезумљено,другимгласом):* Шта је?

МАРИЈА

*(прибраласевећ.Стојећипредњим,осветљенасвећомизру
кењеговекојадрхти,решенанасве,дигеглавуигледага,каоникадд
отле,право,дугоигорко,горко).*

ЈОВЧА

(устукнепренеражен): Ама, шта је?

МАРИЈА

(једвапрошапће): Ништа.

ЈОВЧА

(показујући на Васкину собу): Па камо је?

МАРИЈА

(болно): Болна!

ЈОВЧА

(одахне ослобођен сумње, опет бесно, предишући и на носећ и сенадњу): Како: »болна«?! *(Замахне да је бије, готови да убије):* Зашто »болна«? Докле ће да болује? *(Још бешње):* Шта си ти гледала, чекала? Зашто је ниси лечила?... Зашто си »мајка«? Зашто ти је она кћи?...

МАРИЈА

(заклима болно главом, гледа га горко, иронично, проплакавши): Кучка је она, а не »кћи«!

ЈОВЧА

(устукне; утрнут куразумео јесве: да их је Васка обешчатила, изато је »болесна« и нема је код куће. Избезумљен): Не то, бре!... *(Готово бесвесно):* Лажеш ти! *(Хватасе за тумогућност, као последњу наду, понавља):* Лажеш, лажеш! *(Шчепа је зараме и тресе):* Кажи да лажеш. Иначе... убићу те, убићу...

МАРИЈА

(одлучно): Убиј!

ЈОВЧА

Ама, убићу те, убићу, иако си њена мајка. За њу, ради ње! Убићу те и после казаћу јој: »Чедо, не лгути се, али ја убих ону, твоју мајку. Јер она тебе, чедо, тебе хтела да срамоти, да за

тебе каже оно што ти, знам, уверен сам, ни у сну не можеш«...
(*Таречелоодзноја,страха,језе.Измичесеоджене,блаже*): Јест,
убићу те, убићу. Говори, кажи да си лагала, да није истина. Кажи,
па да те убијем. Говори да то није истина или, ох, све ћу да
побијем! Говори брзо, брзо, јер ево већ ме души
(*хватасезапрси,врат*), стеже, хвата... Говори, кажи да можда,
можда... (*Измичесе,престрављен.*)

МАРИЈА

Убиј! Али камо срећа да је »можда«, да није истина!

ЈОВЧА

Па камо је? Где је? Да је видим. Јер ти лажеш. Где је, где
је, да је видим!

МАРИЈА

Не можеш да је видиш. Јер кад је видиш онда је све...

ЈОВЧА

(*очајно*): Како: »све«? Зар је већ »све«? Дотле дошло?
(*Бацасвећууњеномправцу,тесеугасиикотрљанизастепенице.*)

МАРИЈА

(*иронично*): »Дошло«? Ко зна колико, али кроз који дан
можда ће да роди... (*Пометеносилази,бежиукујну.*)

*Усобипојачанасвирка,којаидотленепрекиднотраје;садипр
игушенасватовскапесма.*

ЈОВЧА

(*одбесаугризасезајезик.*) Ав!
(*Наглоотваравратаодгостинскесобе,стајенаосветљенаврат
а.*) Пријатељи!

Свирка и песма, првопојачане отварање врата, прекинусе.

ЈОВЧА

(сам се уплаши од страшне шупљине свога гласа; повлачи се у мрак, завлачи песницу у уста и загризе, докрви. Бол одује да га освети. Трзасе, таречело, посрћући стајена врата; усиљеним, дубоко болним плачним гласом): Пријатељи, моја (загушено) кћи болна је, болна. Данас, сутра, ако не умре.

ПРИЈАТЕЉИ

(престрављени поскачу, до трче до њега.)

ПРВИ ПРИЈАТЕЉ

(несуђени свекар, плачно): Не бој се, пријатељу! Оздравиће она. Не одричем се ја. И болесну, ја ћу да је узмем...

ЈОВЧА

(бесно, очајно, оштро): Нема јој лека, нема! *(Зарежи, зашкрипи зубима, мислећина казну за њу. Стаје уз врата сполја; види се како се силом одупире плећима и главом да се не скљока, да се одржи исправно.)*

ПРИЈАТЕЉИ

(се загледају, машу тужно главама. Погледимасе договореи излазе са небивајућисе, као убијени, поред Јовче који бесвесно гледа за њима. Свирачи се извлаче преплашени, погурени. Сви силазе. Дају знак и свирачима долетесе придружујумучке. Неко с фењером их слева дочекује и води кроз воће, гдесу коњи и остали, па ће кроз капицике да се изгубе заједно са лелујавом светлошћу више фењера).

ЈОВЧА

(сруши се преко прага са собом, потмуло јечећи).

Пауза.

Долеукујниинапрозоримагасисесветлост.

*Позорницуосветљујесамомлазсветлостиозгоизсобе, исп
реламанрешеткаманадоксату.*

ЈОВЧА

*(освешћујесе, дижесеувратима; пипасепосилаву, гледајели
муреволверпун, браћага, нагнесенадоксат, бесно, пригушенимгла
сом): Коња! (Силазитешкимкорацима, предишући.)*

НЕКИ СЛУГА

*(изводикоњапредбиљекташдостепеница; држиузенгију, ич
имЈовчаузјаше, трчиотваракапију, којуодмахизатваразаЈовчом.
Доксетопотузнемиреногкоњаагубиулицом, слугатрчидокујнских
вратаивичеумрак): Оде газда!*

МАРИЈА, ТОМА и АРСА

(излазеизмрачнекујне, одахнувшиалијошпреплашени).

ТОМА

(приметившислугуумракукрајстепеница): Бежи, ти!

САУГА

(побегнелевоизакуће).

МАРИЈА

Оде да је тражи, да је убије! Сигурно на чивлук. Мисли да је онде.

ТОМА

Добро се ти сети да је не шаљемо тамо, него сакријемо чак код тетка-Пасе. Ту је неће тражити.

АРСА

А шта ћемо сад?

МАРИЈА

(Томи): Ти, сине, по Богу син да си ми, одмах сутра деда-владики. Падни му пред ноге, стопе да му љубиш, моли, преклињи, да их венча одмах, одмах, преко реда, без реда. Обећај прилог цркви. десет ока зејтина, воска, кандило, икону. Паре не жалим. И моли, преклињи, да наврати сутра сâм овамо, ако он... Ох, тешко нама!

ТОМА

(предано): Хоћу, нано, хоћу за њу, све, све.

МАРИЈА

(погледагоре,сетиседатребаугаситисветлостгоре;пре макујни): Вело, Софија, где сте? Хајде, кћери, угасите горе, затворите!

ВЕЛА и СОФИЈА

(одлазегоре,гасе,враћајусеопетумраккујнски).

АРСА

А где ћемо их после?

ТОМА

Горе, у ону кућицу, на крају вароши. Ето им ту, кућа, башта, њивче, па како им Бог да!

МАРИЈА

(грли пасторке, потресено, плачно): Хвала, децо моја
слатка! *(Клоне им на руке.)* Ох, црна кућо моја! *(Уводе је у кујну.)*

IV

Јовчина чардаклијаначивлуку. Насреди огњиште агоре баџасватром која и осветљује; са стране долапи; прострта асура; кроз прозоре уднусевидим ркланоћ. Ветрови фијучу.

СТОЈНА

(распрема, извлачи из долапа постељу, намешта крај огњишта).

Чујеселаве жпаса ка она туђинце, али се брзо утиша.

СТОЈНА

(ослушне):

Рано је за њега. И не би пси. Биће ко залутао и прошао.

Чујесетихалупаоздо.

СТОЈНА

(сетргне, послушне, отвори прозор, уплашено): Ко је?

ГЛАС ТОМИН

Отвори. Ја сам, Тома!

(позна глас, зачуђено): Је ли млади газда? (Себи): Што ли ће сад?

ГЛАС ОЗДО

(опоро): Отвори ваздан!

СТОЈНА

(затвори прозор): Сад, сад ћу. *(Силазилево.)*

Пауза.

ТОМА и АРСА

(сподигнути моковратницама, трљајући руке седају узогњи штедасегреју.)

СТОЈНА

(улазизањима, преплашено одговарајући им на питања): А, неће он још да се врати. Нарочито кад је оваква ноћ студена, ветровита, онда и дуже остане. Иде увек мој Стојмен кришом за њим, тамо, знате, више Васкине куће. Сакрије се и пази да му се што не деси; има злих луди. И каже Стојмен: Ништа, само стоји више куће, не мари што ветар и њега и коња заноси да обори. И што жешћи ветрови њему чисто милије. И само гледа у њену кућу како ветрови око ње завијају, улазе унутра и, можда, шибāju је, шибāju... А он само мрмља: »Тако, тако!« И као светећи се и себи, још бешње: »Тако! Хоћеш ти! Не даш, не даш!«... То и ништа више. Тек ободу коња у ноћ; али не долази одмах овамо него обилази далеко, чак доле, до границе, ако га ко од нас, чивчија, чује или опази, да помисли како он долази оздо, из Арнаутлука, где се, како нам после прича, пушкарао с њима...

СТАРИЈИ СИН

Де, знамо то и ми. И ми смо га пратили. Али то ником другом да ниси!... Па, то ништа и није, не кошта кућу; ама, он расипа, чујемо, овде и даје Циганкама, хоће да прода чивлук?

СТОЈНА

Не знам, газдо. Но знам само да се овако више не може да издржи. Ја бар не могу. Откад се она несрећа деси и он

овамо код нас дође, ето и ноћ и дан све је уједно. Ја више не могу да издржим. Цео дан спремам, стрепим да ће сваки час да се врати, рупи, и да одмах, знате какав је, не почне да нас бије и грди. А оно, целог дана не дође. Све по планинама и пољима са коњем. Добро и тај коњ не падне већ једном. И тек дубоко у ноћ, кад све живо поспи и већ први петлови почну, он тек онда рупи. И одмах овамо, у чардаклију. И целу ноћ седи. Чим уђе он одмах: где је та Циганка, што тобож има њене, Васкине очи...

АРСА

А где је она? Ту ли је? (*Гледаубратапитајући.*)

СТОЈНА

Ту је, доле, код мене, спава, одмара се.

ТОМА

(*утишавабрата*). Нека то сада, после.

СТОЈНА

А, није газда! Ништа лошо са том Циганком не чини. Што кажу да тобож с њом живи, није, није истина. Ја сам ту и целе их ноћи дворим. Само, она не личи на Васку али, да има њене очи — има! И тако, забради је и само те очи да јој се виде, тако целе ноћи седи спровођу њега. Она, та Циганка са Васкиним очима и врачара што му сваку ноћ баје и гата на кост. Тако целе ноћи. И још једнако само љуту ракију, Љуту, љуту. И већ више не знам где да је нађем тако љуту. Прво стакло што донесем, добра је, љута, али после — не ваља, није љута. И онда грди, виче, прети како ће да ме убије, расели, све ће да нас растера... Па ето, газдо, не знам шта више да радим, куд да се денем, ако ви не...

ТОМА

Не смемо, не смемо ни ми. Бојимо се. Говоре комшије и други да га огласимо за »онако«, у манастир какав да га водимо. Али још не смемо.

СТОЈНА

А, не то, газдо! То, луд, није. Није још. А и грехота је. Јер толико пута ујутру, кад му постељу дижем и јастук, на јастуку, где му је била глава, где су му биле очи, увек, увек ту нађем како је влажно. Сигурно од суза. Сигурно, кад на вуче на главу јорган, он, пошто зна да га неће нико видети, плаче тада, и отуда свако јутро нађем ја онако јастук, где су му очи биле, влажан од суза...

АРСА

(нестрпљив,ослушкујући): Али, бато, да не рупи,... да пожуримо!

ТОМА

(Стојни,оштро): Чуј. Да нас сакријеш доле код себе. Ту Циганку с очима Васкиним и гатару ми ћемо да пребацимо преко границе, далеко, да се не врате више. Ништа друго, не бој се. Нећемо да прљамо руке.

СТОЈНА

(престрављена): Ох, а шта ће са мном бити?

АРСА

Бут. Ништа он неће знати. Казаћеш: одвукли је, ваљда, други Цигани, арнаутски. И нико не сме знати.

ТОМА

Само Стојмену, одмах чим дође, казаћеш и послаћеш га к нама. С њим ћемо заједно.

СТОЈНА

(кршируке): Ох, аман!

АРСА

Бут! Ако нас издаш, ако он нешто примети, Ни ти ни Стојмен овде више!

ТОМА

Слушај. Кад дође, ти се чини невешта. Ради све као увек. Па кад он клоне већ и Циганке изиђу, наша брига.

АРСА

Не може се овако више, не може!

СТОЈНА

Не може, газда, ама...

ТОМА

Доста, а сад нас води и умири се, да он што не примети. Хајде, брзо, одмах!

(Силазелево.)

Пауза.

СТОЈНА

(враћасе, умирена већ, подстиче ватруна огњишту, намеш таграње): И боље, боље тако! Иначе се већ не може овако. Ваљда ће, после, и он за њима у свет.
(Трзасена шушањкојичини Стојмени спевши се полако учарда клију.)

СТОЈМЕН

Добро, опет стигох пре. Сад ће ваљда и он оздо. *(Стојни):*
Шта се ту трзаш?...

СТОЈНА

Де, тако, замислих се. Него...
*(приђеишапћему,дичућипрстнапретњуудаотомећути,исвеиспу
ништотреба.)*

СТОЈМЕН

Ко? Младе газде?! Где су?

СТОЈНА

(затискујемууста): Ћут! *(Одвлачигалевонизастепенице.)*

Пауза.

Ветровисвебешњи.

ЈОВЧА

*(пењесетешкимкорацима,зामीшљен,уморан,седакрајват
ренастолац.Одахне,хукне,тешко).*

СТОЈНА

*(ужурбана,примичесофруизугла,сабоцомракије,заструго
мсира,сељачкимхлебом,тацномдуванаивећначињенихцигарета
,палидрецимаиједномоглоданомкобилицомодпилета).*

ЈОВЧА

*(натезеракију,жудноотпија,стресасе;дохватацигаретуи
пали,гутадим;пружаногетегачивчикаизува,допуштадамусвлачи
горњеодело,распасујега;помажеисам;лежеупостељу).*

СТОЈНА

(примичемусофруштоближерукама, нуди га): Кусни, газда, мезети мало.

ЈОВЧА

(отурује јело, натеже боцу, изваљује се, налакћује се).

СТОЈНА

(покрива га и туткава, намешта ја стукдасе боље на слони).

ЈОВЧА

(погледа је, нешто разнеженије, болно): Где је?

СТОЈНА

(уздахне): Ето, ту је. Сад ће.
(Окренесе улазу, силази, једва дочекавши да сврши своју улогу.)

ЗУЛФА

(улази тихо и седа на столац према Јовчи, подаље; ураскошн о моделу, сниз ма о врату, забрађен танком, фином шамијом, тако да јој се види само очи, крупне, сјајне, живе; поглед јој је умиљат, нежан, чежњив, док је Јовча у почетку гледанежније; доцније, кад плане Јовча, поглед јој је унезверен, престрављен; удржању се види укрућеност).

ЈОВЧА

(гледа у Циганку, уочи њене, израз му постаје све блажи, заноси се у спомену о Васки пре греха, шапатом): Све моје, све... Не дам... *(Сетисе греха Васкиног, плаче):* Ћут, ти!

ЗУЛФА

(окренесамопогледодњега,заклањасеруком).

ЈОВЧА

(болно): Стару!

НАЗА

*(улазитихо,седанастолацдоЈовче,окренунаватри;разгрн
ешамијутејојсејошјачеосветлиодватрењеностарокошчатолиц
е;узимасасофре»кост«,уносисеуњу,загледапегеишарепоњој).*

Пауза.

*Ветровијачеибешњедувају.Тресузграду.Ватрапраска.Ње
нипламениосветљавајучасЦиганку,часЈовчу.Уноћииздвојисеуху
циветровадуготегнутурликпса.*

НАЗА

*(недижеглаву,негојошјаче,тајанственије,дубљесеуносиу»
кост«,гледауњу,обрћеје).*

ЈОВЧА

*(гледајенетремице,већгастрахподузима;храбрећисевикн
е):* Гледај!

НАЗА

*(значајномашеглавом,отурујекосукојајојпаданаочи;тајанс
твено):* И арно и лошо! *(Загледаближе):* Био си богат, силан.
Што год си зажеleo све је било твоје. Хазне, бисаге с парама...

ЈОВЧА

(сдосаdom,прекидаје,одмахујућируком): Море, и сад то
имам.

НАЗА

(загледајош пажљивије): друго шта има? Залуду ти што си толике земље видео, градишта пропутовао, и на Бакарном Гумну био, три пута тамо заноћио, — оно што ти је срце тражило, никад ниси имао, никад...

ЈОВЧА

(мрачно, презриво): Хм... па?...

НАЗА

(пригушујући глас, развлачећи речи, подиже очикојесјаје одва тресогишта, гледа га тајанствено): У твојој башти — цвеће — фидани... *(Гледа у кост «пау Јовчу, нагињући сеближењему):* Један фидан, једно дрвце од свих најубаво, најлепше.

ЈОВЧА

(постаје узнемирен, натеже боцу, пуши дубље).

НАЗА

И ти си га много чувао, много волео.

ЗУЛФА

(извирује из старе, гледа умиљато Јовчу).

ЈОВЧА

(ганут; ублажују мусецртеналицу).

НАЗА

(развлачећи, пригушеније): Али, кад оно порасло, залистало, заједнело... — ти му не даде...

ЈОВЧА

(чистоплачно, као правдајућисе): Све сам давао! Шта јој нисам дао?...

НАЗА

(загледа боље «кост», подноси је Јовчи да види и сам показује прсто мместо где се то види): Не знам, газдо. Овде тако стоји. *(Уноси се сваучитање «кости», тумачи му шарена њој; са свим мусе приближилате заједно саставили главе и зуре у прст њен који шара по кости и тумачи знаке):* Ево, газдо, ево га то дрвце... а ево одовуд као неки млаз... па као пошао да га освежи, напоји... али, ево где си и ти *(куцка ноком на једном месту).*

ЈОВЧА

(сестреса, хтеобиданегледа, устрепти очима, зажмури, опет прогледа оштро).

НАЗА

Ево, ту, између њих... и — не даваш... пречиш...

ЈОВЧА

(схватата за главу).

НАЗА

И зато си грешан. Зато те сан не хвата. Све, све на то дрвце мислиш...

ЈОВЧА

(трзасе из заноса, очајно, бесно): Напоље! Лажеш! Све лажеш! (Баца јој новаца.) Све лажеш! Нисам ја грешан. Нисам јој пречио, не давао... А што она била кучка *(отме Нази «кост» и баца на Зулфу, која се згрчила у страху.)* Кучка,

па није могла да чека, дочека мужа... Ох!
(Паданичкепојастуку,шакамастиснутимупесницегрчевитогужв
аикидајорган,плећамусетресуодочајаибеса.)

НАЗА И ЗУЛФА

(покупивширазбацанновац,бежелево,безлупе,учарапама).

Пауза.

КрозфијукветровачујесекрикЗулфин:Амангаз...!,загушен
шаком.Рзањекоња,топотсведаљи.Урликпса,прекинуттакође.В
ијукветровапојачан...

СТОЈНА

(извирујенавратималево,бојажљивосекрстећи,мотринаЈ
овчу).

ЈОВЧА

(тресесеусиломзагушиваномплачу): Дрвце моје... све
моје... не давам...

V

Крајвароши. Накрају Васкина кућица: проста, сниска, ограђена каменом, као свезабачена кућа на крају вароши, покривена каменим плочама и цреповима. Сваразграђена изазидовима од наслаганог камења. Наниже, удну, пружасе улица која води вароши, са поређаном кућама, торњевима од цркве.—
Из вароши чујеселарма, жагор. Вечепочиње да пада.

ВАСКА

(седи испред куће, згрчених колена, у старом моделу, повезане главе, особито чела, и пуши о крајак цигаре).

МЛАДЕН

(с друге стране улазиса на рамком дрва која је набраопошуми; погрбљен; журно обрадовано што јестига она време): Е, е, стигох на време, стигох, стигох. *(Стоварујес леђа дрва испред куће):*

Имаш гаса, свеће? А, има то. Остало је од синоћ. Али ти, имаш ли ти дувана?

ВАСКА

(баца прстију цигару одавно угашену): Нема. Нестало већ.

МЛАДЕН

(забринута): Па синоћ ти купих! Зар већ ти нестало? Што га толико много пушиш? *(Чешесе, замишљено):* Сада не знам где ћу већ на вересију да нађем. Да бар раније стигох, те бар ова дрва да продам па дуван да ти купим.

ВАСКА

Не мораш ни да ми га купиш.

МЛАДЕН

(уплашено): Купићу, купићу. Не мораш ти одмах да се лџутиш. *(Полази)*: Купићу ти! *(Застаје)*: А хлеба? Имаш ли њега?

ВАСКА

Има. Остало од синоћ неко комађе.

МЛАДЕН

(излазећи): Е, добро. Бар то, хлеба кад има. *(Застаје)*: А ти, молим те, ако нећеш штогод да ми скуваш, а оно бар наложи ватру. *(Показујенадрва)*: Ено, све је суво, све суво. И, ако хоћеш, наложи. Наложити, нека се бар задими по кући. *(Одлази.)*

ВАСКА

(дигесе. Узима од дрванекониконајтањихипоштоихоколен опреломииуситни, улазиукућу).

Пауза.

Чујесесвеближеларма, вика: О деда Јовчо! Деда Јовчо!

Улази Јовча. Деца га воде. Играју сесњим. Витлају испред њега. Једни гаспотичу, други му прикачињу остра гразне ствари штон апутунају.

ДЕЦА

(водећи га): Хоћеш код Васке?... Деда Јовчо!... Хоћеш тамо, код ње, да те водимо?

ЈОВЧА

(укаљанкакојеузпутпадао, гологлав, убелимчарапама, нео пасан, укошуљи, какојеодкуће, иззатвора, утекао; идућишлогиран, трупкајућиизаносећисе, кркљаиодобравадеци): А... а... тамо... а... а.

ЈЕДАН ДЕЧАК

(навирујеуВаскинукућуивиче): Васке море, ево отац ти, деда Јовча!

ВАСКА

(истрчи, полетиоцу; узимагаоддеце): Ох, оче, зар опет овамо? Зар си опет могао да се украдеш и дођеш овамо? Ох, зашто, зашто? *(Узимага, мећедосебе, укрило, чистимуодело):* Ох, где си то падао, где си могао толико да се упрљаш?

ЈОВЧА

(санеисказанимнапоромдасенасмеје, сасузамауочима, сбол омуустима, кркљасрећан, гледајућуњу): А... а... а...

Table of Contents

[I 4](#)

[II 21](#)

[III 28](#)

[IV. 36](#)

[V. 44](#)